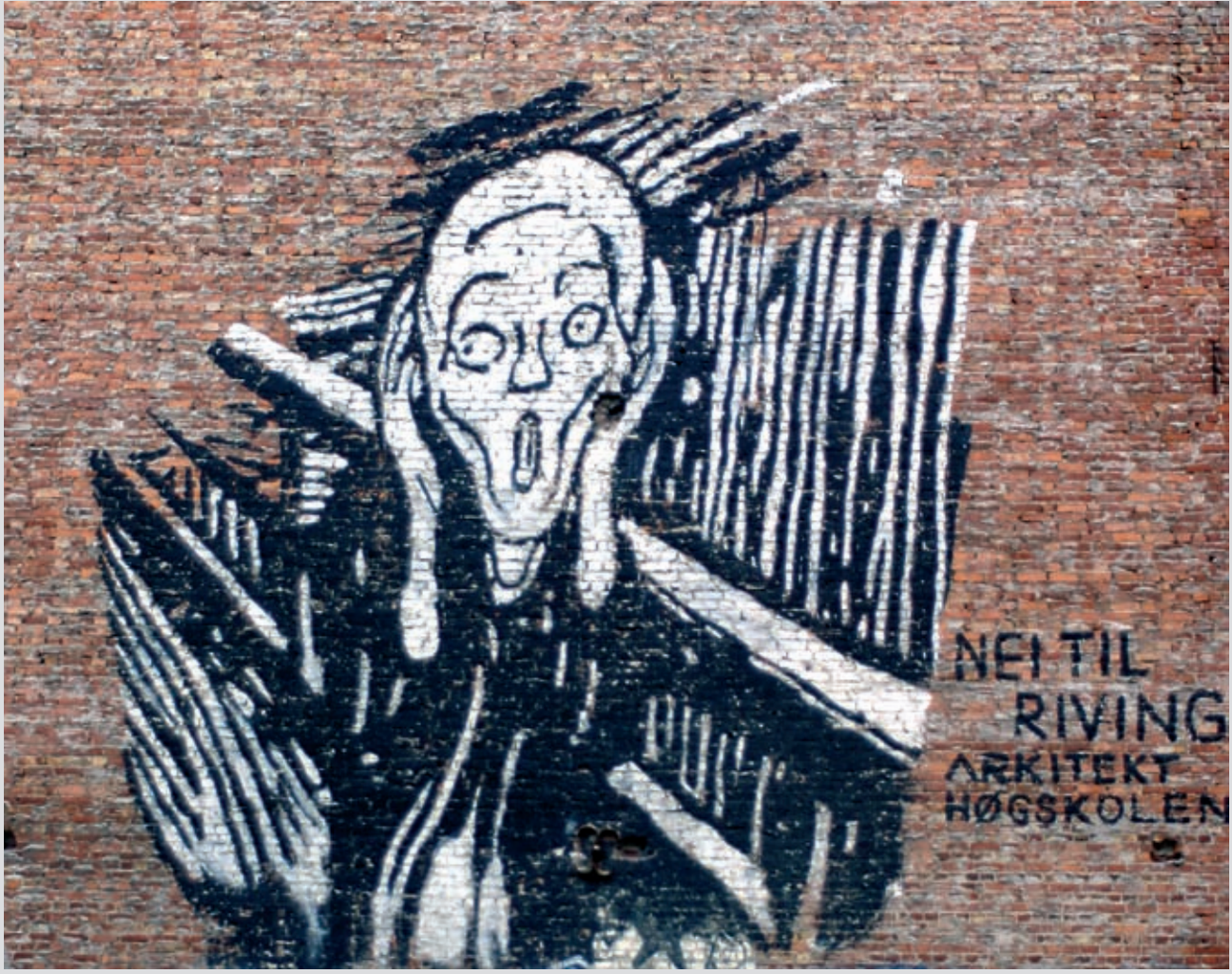

Foto: Roy Konterud

SISTE SKRIK!

Om tradisjon og fornyelse, glemsel og tap

Av Einar Dahle

Heldigvis kom Skrik og Madonna tilbake. I år. Vi var innstilt på å trøste oss med Ibsen i Ibsenåret: Evig eies kun det tapte. En mager trøst, og eierskapet er heller tvilsomt.

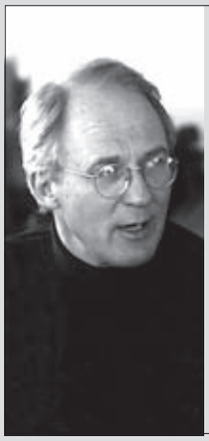

Murarkitekturspaltens faste kaleidoskopiske og kommenterende bidragsyter, sivilarkitekt MNAL Einar Dahle, er professor ved AHO, tidl. gjesteprofessor ved RWTH-Aachen og driver praksis i Oslo.

For hvis alt går til grunne, blir tapt og fysisk borte, forsvinner grunnlaget for eierskapet, tradisjonen. Tradisjon holdes ikke ved like ved tankens kraft alene, og minner gjør sentimental. Heldigvis var det ikke siste skrik, det var heller ikke tradisjon.

Tradisjon holdes ved like ved epigoners eksistens, utøvelse og deres nødvendige tilføring av nytt. Jeg har i løpet av de 20 årene jeg har skrevet denne spalten vært innom temaet ved ulike anledninger. Og i denne artikkel nummer 80 vender jeg tilbake til postulatet: Tradisjon er ikke noe du arver, men noe du velger eller velger bort. Og ta del i en tradisjon kan kun skje gjennom hardt arbeid, slik T.S.Elliot uttrykte det. Hardt arbeid, ja. Ikke flørt med former, stil og uttrykk, men tilegning av kunnskap, forståelse og ferdigheter, nødvendig – ikke for å føre en tradisjon videre som de fleste sier – men for tradisjon overhodet.

Vi er mange som ønsker å føre den modernistiske tradisjon videre.
I årets julenummer – kanskje det aller siste – fremhever vi først og fremst Oscar Niemeyer fra Brasil, David Chipperfield fra England, Claus og Kaan fra Nederland, Paulo Mendes da Rocha fra Brasil, årets vinner av Pritzkers Prize som Oscar Niemeyer mottok i 1988. Rekken av arkitekter som ønsker å tilhøre den modernistiske tradisjon er lang, men vi stopper der. De øvrige ser du rundt omkring. Vi lever i en postmoderne tid, men de som definerer seg til en modernistisk tradisjon er modernister mer enn postmodernister.

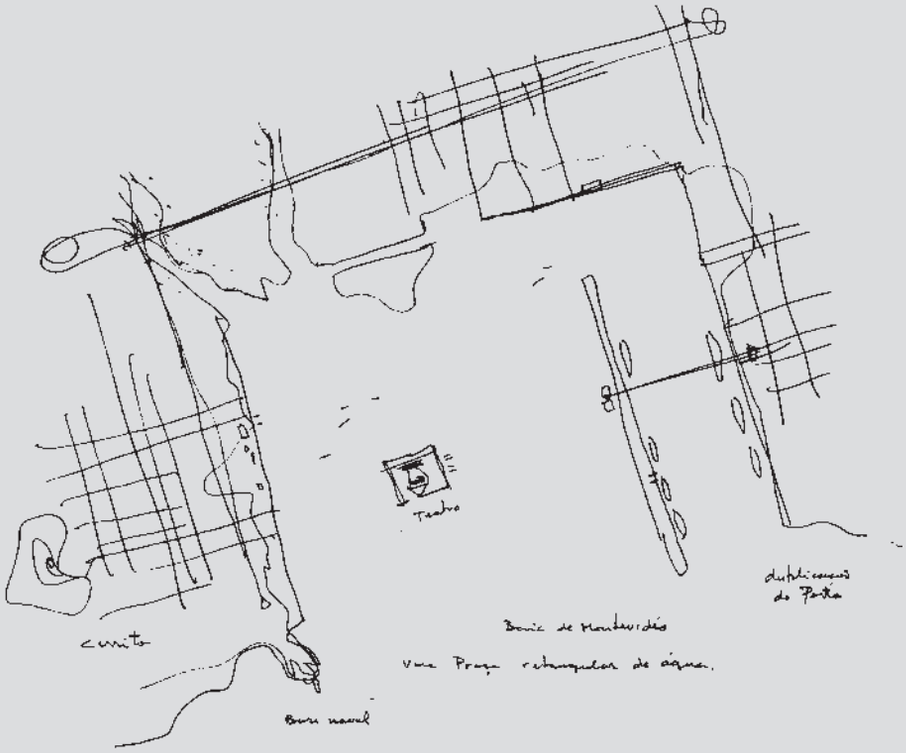

Paulo Mendes da Rocha

Øverst: Pinacotaca do Estado, museum, Sao Paolo, 1993

Skisse: Montevideo-bukta, Uruguay, plan 1998

Nederst (tegn. + foto): Brasileiro da Escultura, museum, Sao Paolo, 1988

Oscar Niemeyer – 2. generasjons modernist – jobbet ved flere tilfeller sammen med Le Corbusier som var 20 år eldre, og han lever og arbeider fortsatt og er totalt upåvirket eller opptatt av tidsånden – les det post-moderne.

Mens riker stiger og går til grunne, har Niemeyer forfektet en moderne og modernistisk arkitektur som støtte for en menneskelig sosialisme for likhet og solidaritet. Det kunne ha kostet ham livet blant gale generaler. Flukten til Paris reddet ham. Troen på arkitekturens påvirkningskraft på fattig og rik har gjort utopi til skamme, gjort død materie til liv. Og han har holdt tradisjonen levende. Nettopp: Holdt tradisjonen levende. Ikke ved like, men levende. Tradisjon er ikke

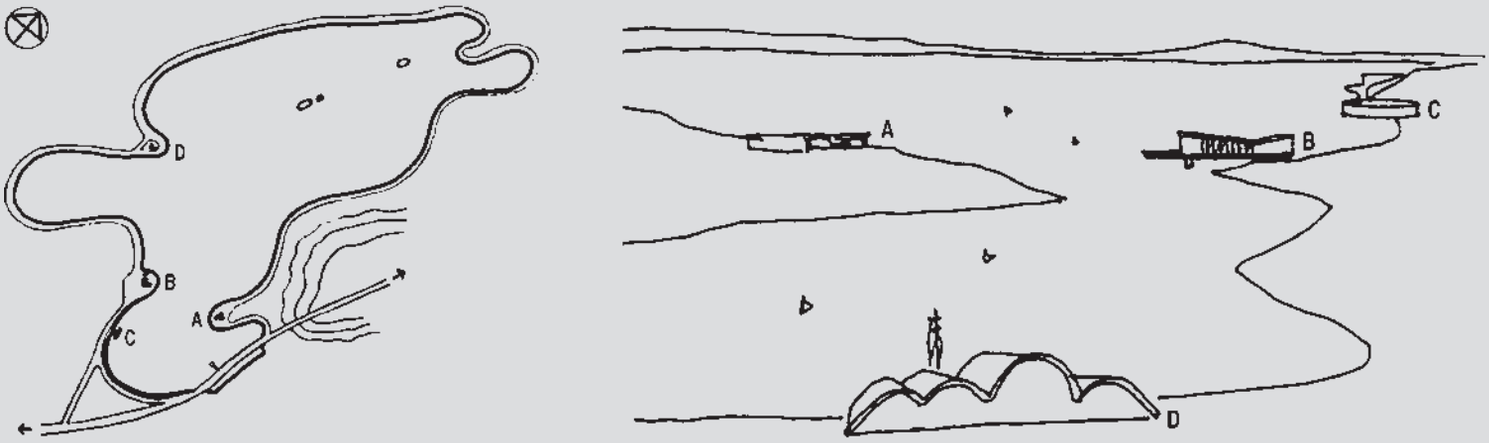

Oscar Niemeyer (f. 1907) – var 33 år gammel da han ble engasjert til å tegne en kirke, en paviljong – Casa do Baile – og et casino rundt en kunstig innsjø i hageanlegget Pampulha, Belo Horizonte, Brasil:
A Casino
B Iate Clube (tennisklubb)
C Casa do Baile, 1942
D Igreja de Sao Francisco, 1943

Oscar Niemeyer: Casa do Baile

noe man flikker på. Tradisjon er en overbygning for tanke og handling. Altså ikke tingen selv, ikke tinglig, men tenkelig. Og likevel synlig og lett å oppfatte. Som form, ja vel, men også som holdning og filosofi.

Godt å vite at Niemeyer lever og arbeider i denne paradigmatiske tradisjon som veldig mange andre ønsker å tilhøre og derfor tilegner seg. At vinder har blåst hit og dit, forstyrrer ikke den gamle mester, ei heller epigonene.

Forholdet er vel det at hvis alle arkitekter (eller alle kunstnere for den saks skyld) skal danne sin egen skole, sin egen stil, sin egen tradisjon(!), ville ingen skole, stil, tradisjon eksistere, kun et flimmer av uttrykk, tanker og tro. Det komplette kaos.

Problemet med Modern Movement er at de som forsøkte å definere den, postulerte det modernistiske radikalt progressivt. De ønsket nettopp ikke en stil, men lagde den likevel. Dette vanskeliggjorde tanken om en tradisjon. Det radikalt nye, progressive, kan ikke vare ved, men må stadig avsluttes, gå til grunne, og igjen må noe radikalt nytt oppstå. «Obsolesence in Architecture» var eneste utvei. Ingenting skulle eller kunne vare. Synd, og heldigvis en helt bortkastet teori.

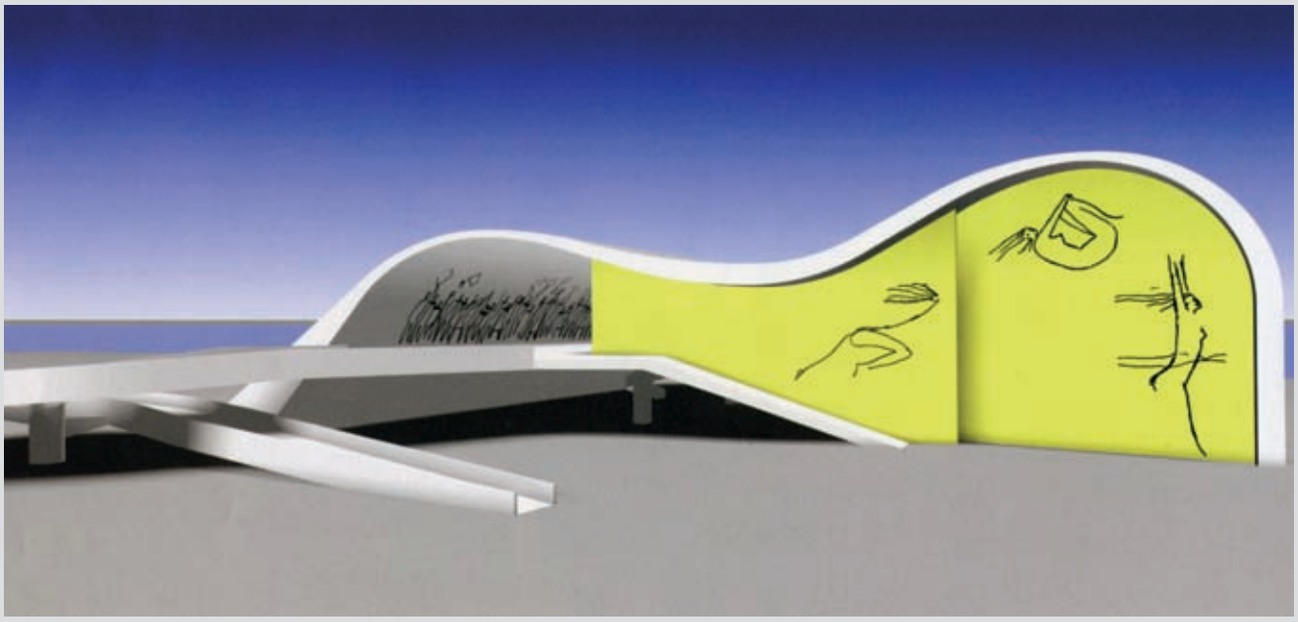

Domus speciale 2005 trekker linjene fra 1943 frem til siste skrik fra Niemeyer (han fyller 100 år 15. desember 2007): Et stort turistsenter i Niteroi skal inneholde seks bygninger: et teater, en kino, et senter for arkitektur, hovedkvarteret til Oscar Niemeyer-stiftelsen og to kirker.

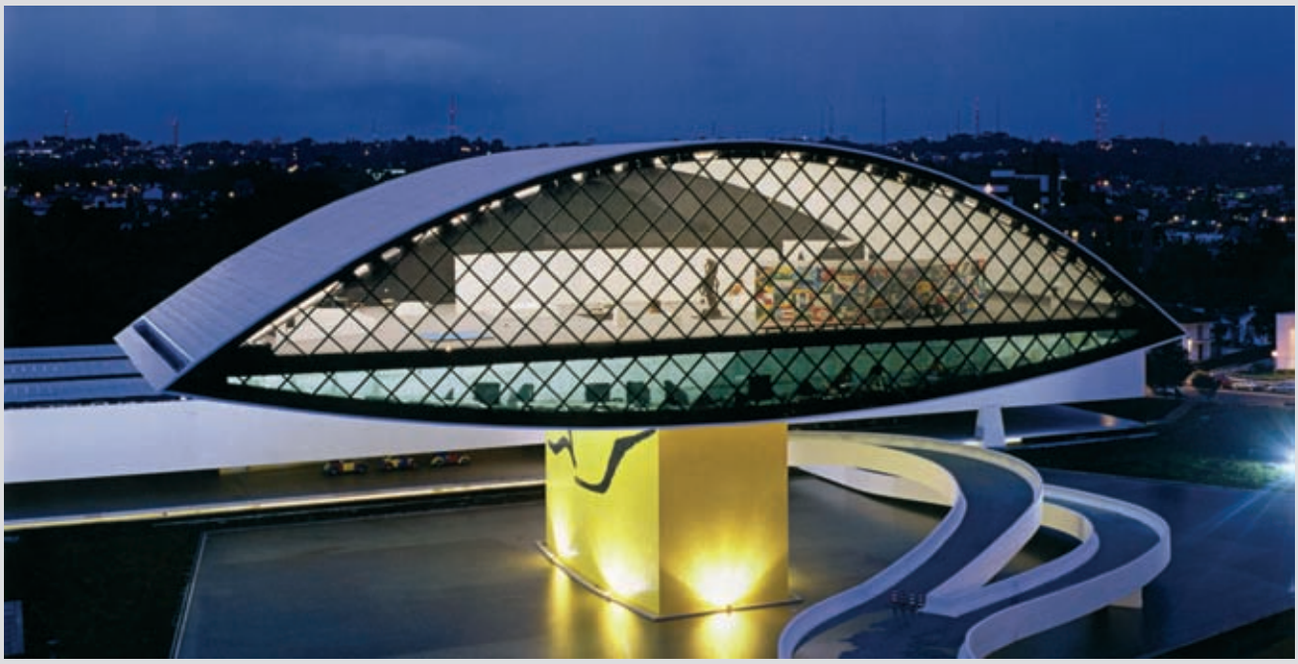

I Curitiba – hovedstad i delstaten Parana – har Niemeyer nylig laget et tilbygg til Oscar Niemeyer-museet. Her balanserer overbygningen på en stor base kledd med gule keramiske fliser dekorert med en dansende kvinnefigur.

Særlig når man har noe å samles om, en holdning til faget og yrket.

Det er godt i dag å se at det modernistiske lever videre i nye generasjoner som velger den modernistiske tradisjon og tilfører tradisjonen det nødvendige nye. Det nye som enhver tradisjon trenger for å være levende.

De to brasilianerne som til nå har mottatt Pritzkers Prize har i tillegg til sin tro på modernismen også troen på arkitektens oppgave; å gjøre livet bedre for alle – para toudos – i betydningen: for den enkelte, individet, også troen på naturen kraft til å påvirke og overleve arkitekturen. Likhet og solidaritet må aldri komme i annen rekke.

Selv om Niemeyers arkitektur ofte blir sett på som objekter i landskapet, er det siste svært viktig også for ham. Ved å kontrastere naturen, fremheves den. Hans eget hus i den skogbevokste dalen er et like godt eksempel som objektene på slettelandet i Brasilia, et svar på Brasils store natur.

Juryen som utpekte da Rocha til årets prisvinner trekker frem hans «sosiale visjon for å kunne forme en ny verden samtidig som at han minner oss om at arkitektur først og fremst må være et menneskelig imperativ inspirert av den allestedsnærværende natur».

God jul!
Godt nyttår!
På gjensyn i 2007?

Frans av Assisi-kirken
Pampulha, Belo Horizonte, Brasil, 1943

ARKITEKT: OSCAR NIEMEYER

Ordføreren i Belo Horizonte, Juscelino Kubitschek (de Oliveira), var 38 år gammel da han engasjerte den fem år yngre Oscar Niemeyer til å tegne en kirke, en pavillion – Casa do Baile, og et casino rundt en kunstig innsjø i hageanlegget Pampuhla.

Casa do Baile med sin kurvede taklinje sto ferdig i 1942. Året etter sto kirken ferdig. Begge i betong støpt på stedet. Casa do Baile er kledd med slike blå og hvite keramiske fliser (azulejos) som man får kjøpt på hvert gatehjørne både i Portugal og i Brasil. På kirken derimot er de store flisene utformet av kunstneren Candido Portinari.

Det hører med til historien at borgermesteren som også var guvernør i delstaten Minas Gerais var president

De store flisene er utformet av kunstneren Candido Portinari

i Brasil fra 1956 til 61, akkurat lenge nok til å engasjere byplanleggeren Luis Costa og Oscar Niemeyer til arbeidene med Brasils nye hovedstad Brasilia – to timers flyreise inn i landet.

Domus speciale 2005 trekker linjene fra 1943 frem til siste skrik fra Niemeyer (han fyller 100 år 15. desember 2007): Et stort turistsenter i Niteroi skal inneholde seks bygninger: et teater, en kino, et senter for arkitektur, hovedkvarteret til Oscar Niemeyer-stiftelsen og ikke mindre enn to kirker.

I Curitiba – hovedstad i delstaten Parana – har han nettopp laget et tilbygg til Oscar Niemeyer-museet. Her balanserer overbygningen på en base kledd med gule keramiske fliser dekorert med en dansende kvinnefigur.

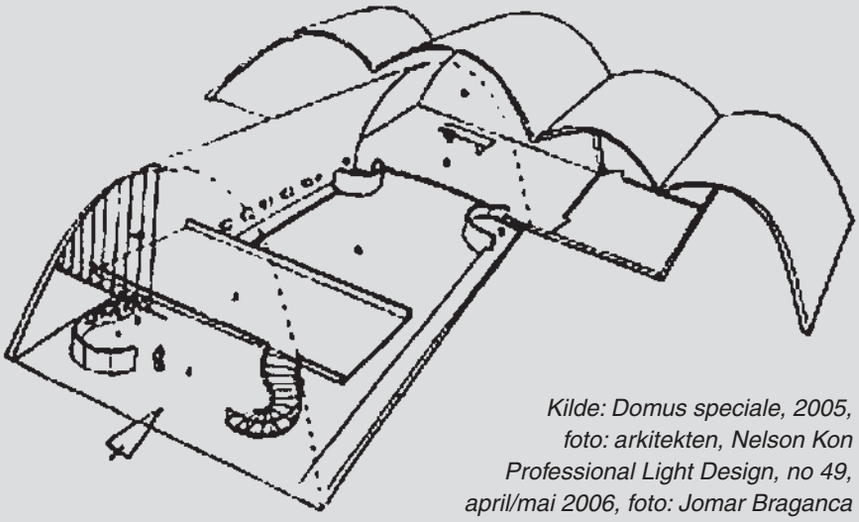

Kilde: Domus speciale, 2005, foto: arkitekten, Nelson Kon Professional Light Design, no 49, april/mai 2006, foto: Jomar Braganca

Litteraturmuseum
Marbach, Tyskland 2006

ARKITEKT: DAVID CHIPPERFIELD ARCHITECTS, LONDON

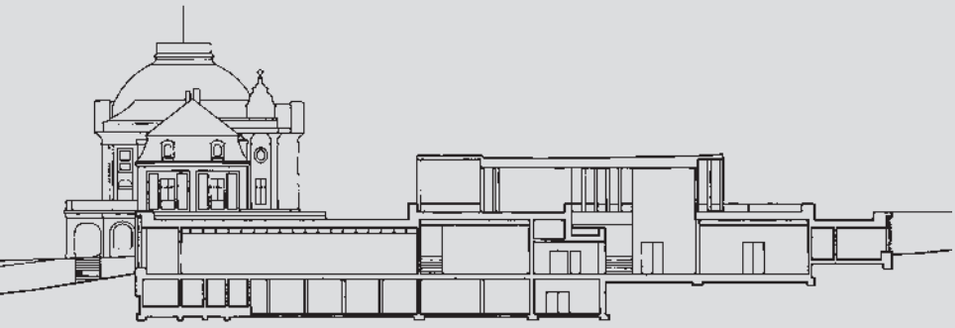

En smule beskjemmet burde jeg være. For her er en av mine modernist-favoritter nesten gått over streken. Hadde det ikke vært for Erik Gunnar Asplund, ville man måtte karakterisere Chipperfield som nyklassisist i dette tilfellet. Men kanskje det passer bra. Både med stedet og formålet. Det var i Marbach ved Neckars bredder at Friedrich Schiller ble født i 1759.

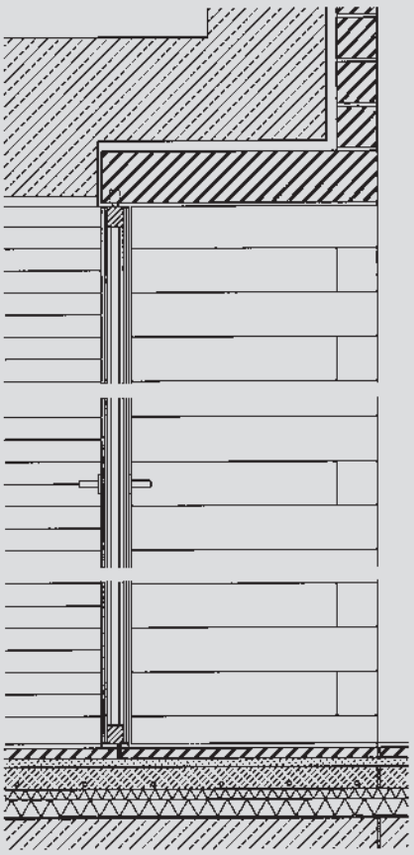

Vertikalsnitt vegg
Gulv:30 mm kalksandsteinsheller er lagt i 25 mm mørtel på et lag epoxy dekket med silika-sand. Under påstøp m/ varme-/kjøle-rør ligger det 80 mm isolasjon på membran over det armerte betongdekket

Fra terrassen med inngangen

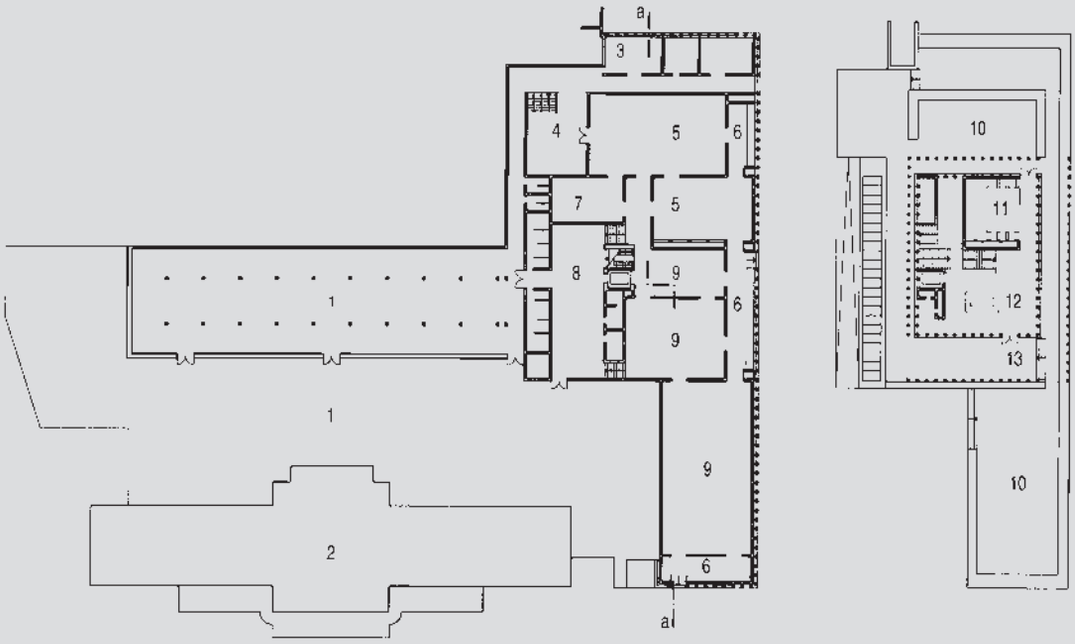

1 *Arkiv*
2 *Schiller Nasjonal-museum*
3 *Birom*
4 *Lager*
5 *Temporære utstillinger*
6 *Arkade*
7 *Galleri*
8 *Nedre foajé*
9 *Permanent utstilling*
10 *Terrasse*
11 *Auditorium*
12 *Foajé m/ billettluke og garderobe*
13 *Inngang*

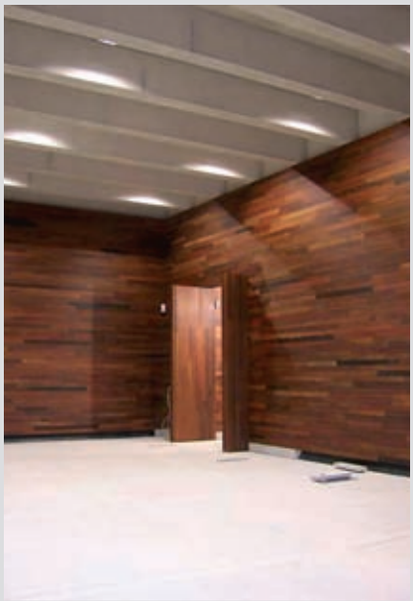

Hans 200 års dødsdag ble feiret i fjor. Før hundreårsdagen ble feiret hadde hans tilhengerskare fått reist Schiller Nasjonalmuseum. Chipperfield bidrar med et tilbygg av den stramme sorten. En ordnet skog av pilarer bærer tak og rammer inn bevegelse, hus, rom og landskap.

En tempellignende paviljong i en slags Schinkel-tradisjon mer enn moderne ditto. Men i sin ekstreme rasjonelle rasjonalisme i det ytre kan man fornemme et mer romantisk indre: Ikke hvite vegger som i et pinakotek eller et glyptotek, nei her er veggene kledd med tropisk tre – forhåpentlig bærekraftig – som beroligende bakgrunn for bøker, dikt og skildring.

Betong bærekonstruksjon er kledd med en drakt av murt kalkstein i fallende lengder.

Kilde: Detail nr 9, 2006

Museum Konsentrasjonsleir Vught, Herzogenbusch, Nederland, 2002

ARKITEKT: CLAUS OG KAAN, ROTTERDAM

Jeg ber deg ikke å glemme. Jeg ber deg å huske. Jeg ber deg å minnes.

Du bygger et minnesmerke. Enkelt, stillferdig og allikevel monumentalt.

Vi har sett de markante minneshallene med tusenvis av hvite kors på rekke og rad over grønne enger i Belgia og Nederland. Disse storslagne gravplasser minnes unge menn som døde for frihetens sak. Det er i det grufulle noe positivt og bejaende og storslått over disse anleggene.

Ikke slik i Kamp Vught. I Kamp Vught, offisielt «Konsentrationslager Herzogenbusch», samlet SS mordere, motstandkjempere, jøder, sigøynere, Jehovas vitner, homoseksuelle og andre som Hitlers totalitære styre ikke tålte synet av. For jødene var dette en oppsamlingsstasjon på veien

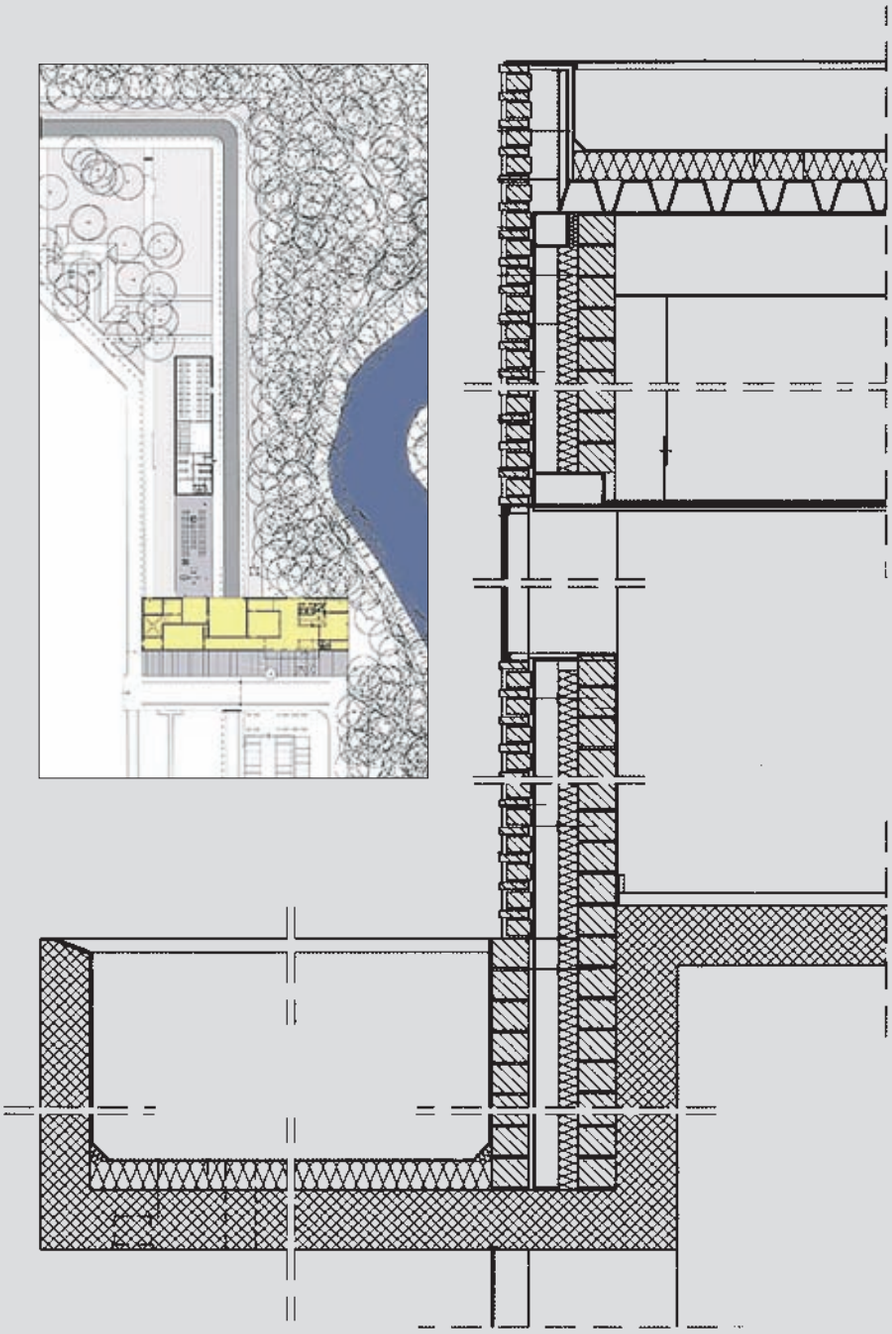

til utryddelsesleirene i Sobibor og Auschwitz.

Siden krigen har leiren vært brukt til først å internere kollaboratører, deretter innvandrere fra den tidligere nederlandske kolonien Molukkene. Deretter har området huset spesielle sikringsfanger. Det er alltid noen å temme!

Utstillingsbygningen som beretter om de grufulle hendelsene under krigen er tegnet av Felix Claus. En verdig ramme om en trist historie.

En én-etasjes bygning (med en innskutt mezzaninetasje for kontorer) med et bæresystem av stål har skallmur som yttervegger. Innervangen består av pusset blokkmurverk. Ytre vange består av alternerende teglstein som er pusset mellom utstikkende terrakottafliser i et forhold 1:3. Bygningen oppnår derved et horisontalt og

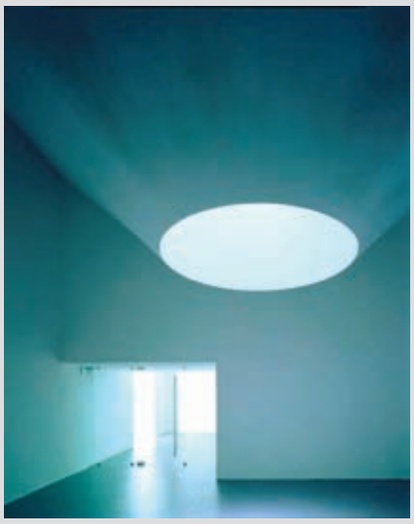

rolig preg som knytter huset til stedet og hendelsene uten å prange, uten å slå deg til jorden. Tanken på stripete fangedrakter er der, men ikke påtrengende fordi forholdet mellom puss og flis ikke stemmer overens med fangedraktenes striper.

Nærværet av vakttårn, brakker, piggtrådgjerder og krematoriet bidrar til stedets autensitet selv om selve museumsbygningen bidrar mye til å lette stemningen i motsats til de mange Holocaustsentre som fremstår skremmende og aggressive. Forståelig, men….

Bare den som hørte det siste skrik vet.

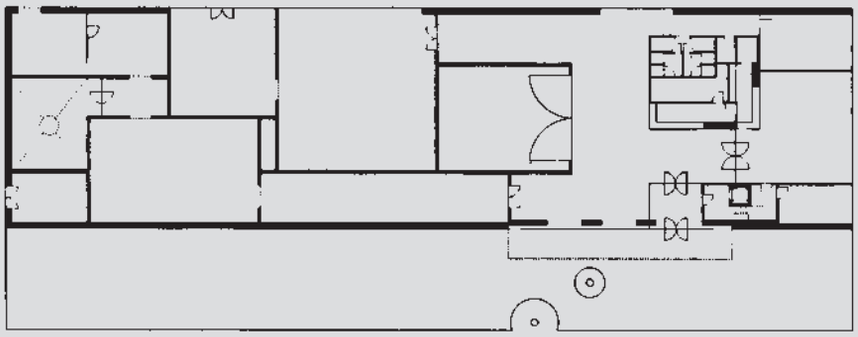

Kilde: Costruire in Laterizio, mai/juni 2006
Foto: Christian Richters

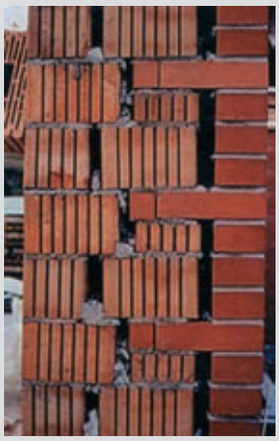

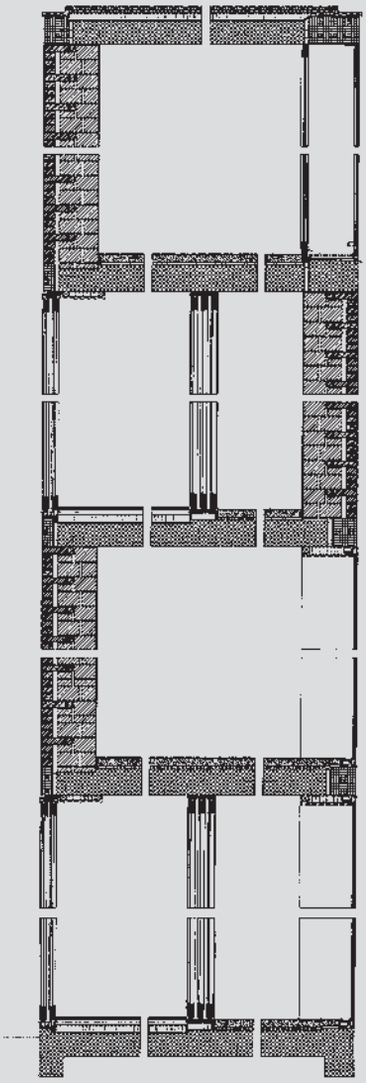

Boliger
Baden, Sveits, 2000

ARKITEKT: BURKARD MEYER ARKITEKTER, BADEN

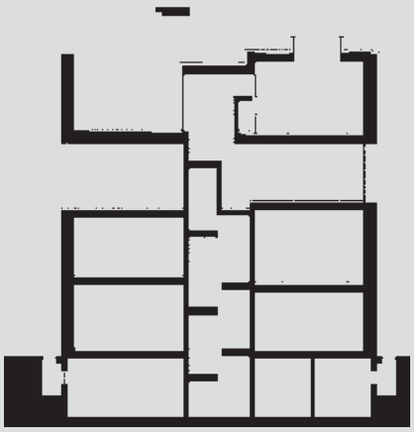

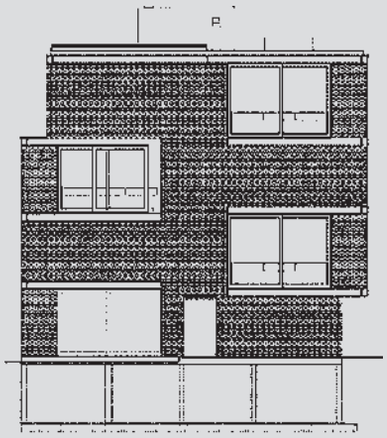

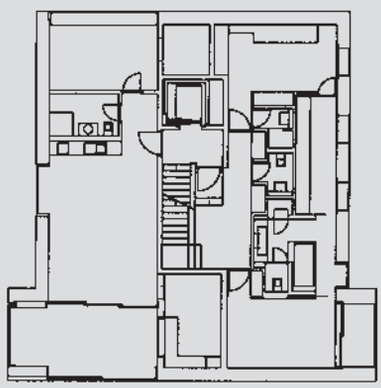

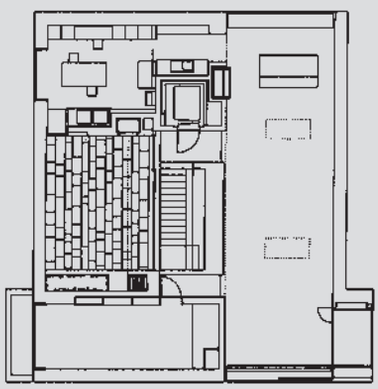

Ikke akkurat siste skrik, men disse rolige og avbalanserte teglterningene fortjener oppmerksomhet.

Etasjeplanene varierer fra å være en én-spenner til å bli en to-spenner. Sistnevnte ligger i nest øverste etasje og gir atkomst til en liten to-rommer og en stor fire-rommers over to plan med en stor takaltan. De to terningene hviler på en kjelleretasje med garasjer/carport.

Planen er én ting, noe helt annet er veggens oppbygging uten isolasjon. Kompakt murvegg med to luftsjikt, poroterm med bindere av poroterm og tegl hvert femte skift. Hud slik man drømmer om. Teglen er hudens ytterste sjikt, glatt rød maskintegl lagt med tre løpere med halvsteins forskyvning med synlig kopp i binderskiftet.

Kilde: Construire in Laterizio, mars april 2006
Foto: Reinhard Zimmermann